

ПАМ'ЯТАЙМО ТУЮ СЛАВУ (ДО 135-РІЧЧЯ ПЕРЕПРАВИ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬК ЧЕРЕЗ ДУНАЙ)

Матвієнко А.А., член Національної спілки журналістів України

Цього року минає 135 років з початку Російсько-турецької війни 1877-1878 рр. Тож згадаймо й про одного з її учасників, нашого земляка, генерала Михайла Івановича Драгомирова, начальника 14-ї піхотної дивізії, яка в ніч проти 15 червня, під його керівництвом, першою з боєм форсувала Дунай, що покляло початок остаточного визволення Болгарії та здобуттю національної незалежності Румунією, Сербією та Чорногорією.

На початку 70-х років XIX ст. значна частина Балканського півострова все ще перебувала під владою Турецької імперії. Болгарія, Македонія, Албанія, Боснія та Герцеговина були підкореними провінціями імперії. Сербія та Румунія вважалися васальними князівствами й платили данину Туреччині. Чорногорія хоч і була фактично незалежним князівством, але не мала юридичного статусу незалежності.

Які ж цілі переслідували європейські держави в переддень війни? Німеччина нервово спостерігала за зростанням могутності Франції та за заграванням з нею Росії. Тому вона намагається послабити Росію шляхом втягнення її у війну з Туреччиною, і таким чином згодом розв'язати собі руки у відношенні до Франції. Початком цього мало стати зіткнення інтересів Росії та Австро-Угорщини на Балканах. Австро-Угорщина мала намір захопити Боснію та Герцеговину. Росія в свою чергу за всяку ціну намагалася підтримати свій авторитет серед східних слов'ян, і при їхній підтримці полегшити вирішення своєї проблеми виходу з «Чорноморського мішка». Та, знесилена Кримською війною, дійового нічого не могла зробити і поки що шукала мирного виходу зі східної кризи. Англія, знаючи, що Росія свої загарбницькі цілі на Балканах не здійснює тимчасово, теж намагається втягнути останню у війну з Туреччиною. Це дало б можливість Англії зменшити загрозу Росії в Середній Азії і перешкодити виходу її до Чорноморських, Перської та Османської проток. Англія, в кінці 1876 р. запропонувала зібрати в Константинополі конференцію послів шести держав, щоб домовитися про реформи для балканських слов'ян. Та 23 грудня Туреччина від них відмовилася. Ставало зрозуміло, що без війни не обійтись. Росією було зроблено останню спробу домовитися з західно-європейськими державами про спільний тиск на Туреччину. Але і ці так звані «Лондонські» пропозиції 11 квітня 1877 р. були Туреччиною відкинуті. Економічно і політично відстала царська Росія, щоб не втратити останній авторитет, 12 квітня 1877 р. оголосила війну Туреччині.

Її початок російський уряд намагається виправдати і обставити досить помпезно. А тому в наказі Головнокомандуючого по армії йшлося про те, що: «Міра довготерпіння Царя-визволителя вичерпалася... Не заради завоювань йдемо ми, а для захисту знеславлених та пригноблених братів наших й на захист віри Христової».

14 квітня 1877 р. Дунайська армія виступила в похід з району Кишинєва (на початок війни, 14-та піхотна дивізія була дислокована в Кишинєві. До її складу входили: 53-й Волинський, 54-й Мінський, 55-й Подільський та 56-й Житомирський піхотні полки. Дивізія входила до складу УШ армійського корпусу генерал-лейтенанта Ф.Ф.Радецького).

Після переходу державного кордону 17 квітня 1877 р. російські війська трьома колонами рушили через Румунію до Дунаю. 14-та піхотна дивізія першою йшла в напрямку до міста Зимниці. Ріка Дунай внаслідок повені вийшла з берегів і була великою природною перешкодою, форсування якої вимагало додаткових затрат і великих зусиль. Почали готувати інженерні засоби до форсування ріки. Але з цим завданням російському командуванню повністю впоратися не вдалося. Одразу після переправи передбачалося навести понтонний міст. Однак достатньої кількості понтонів не знайшлось, і Драгомиров запропонував використати понтони для перевезення піхотних підрозділів під час десантування. Пропозицію було прийнято. На ті часи такий метод форсування використовувався вперше.

У 14-й дивізії розпочалось навчання солдатів посадки у понтони та висадки з них із бойовим спорядженням, дотримуючись необхідного порядку. Для цього були викопані спеціальні ямки за розмірами і формою понтонів. Припасовувався шанцевий інструмент.

12 травня 1877 р. здійснено рекогносцировку Дунаю. Як з'ясувалося, болгарський берег являв собою майже суцільне урвище. Доступнішим берег був біля міста Свищов, біля дельти річки Текір-Дере, що впадала в Дунай. Її і вирішив використати генерал для причалу понтонів і висадки на берег першого десанту.

11 червня на нараді в Турну-Мугареллі головнокомандуючий оголосив, що форсування Дунаю розпочнеться в ніч з 14 на 15 червня. Першою мала форсувати цей річковий рубіж 14-та піхотна дивізія, посилена деякими іншими підрозділами. Вранці 12 червня Драгомиров зібрав начальників

підлеглих йому частин і віддав наказ військам рухатися до Зимниці. Того ж дня він занотував: «Ось я і на Дунаї. Чудова ріка. Краєвиди дивні. Пишу у великий для мене переддень, що з'ясує, чого варті я та моя система виховання і навчання солдатів, та чого варті ми взагалі обоє, тобто я і моя система».

Все, що стосувалося підготовки до переправи біля Зимниці – Свищів, трималося в таємниці. Майже всі накази віддавалися усно. Понтонні батальйони не мали письмового маршруту і до місця переправи їх мали супроводжувати офіцери штабу армії. Опівночі солдати розпочали посадку в понтони. Керував сам М. І. Драгомиров. Десь о другій годині відплив перший понтон.

Ніч була темна, хмарна, що сприяло переправі. Та коли першому загонові вже залишалося зовсім близько до берега, прояснився місяць і освітив річку. Турецька варта помітила понтони і відкрила жорсткий рушничний вогонь, що призвело до значних людських втрат на понтонах. О 2 год. 45 хв. перші десантники ступили на берег біля урвища Текир-Дере. На них посунули лави турецьких солдат. Розпочався запеклий бій.

З третім рейсом на маленький плацдарм, що зайняли російські війська, прибув Драгомиров зі своїм штабом. Ознайомившись безпосередньо на місці з бойовою обстановкою, Драгомиров зрозумів, що наслідок бою вирішуватиметься на лівому фланзі. Там складалося важке становище через постійний підхід свіжих турецьких загонів з боку міста Вардена, які зразу ж кидалися в бій, загрожуючи зім'яти слабенький ланцюжок з піхотинців і скинути десант в Дунай. Тому генерал частину накопиченого мізерного резерву спрямував до центру, а більшу частину – на лівий фланг, куди незабаром попростував сам. Ці дії виявилися вчасними, й турки вимушені були відступити.

Десь о 14-й годині російські війська, при підтримці артилерії, зайняли систовські висоти, а о 15-й годині було визволено перше на території Болгарії місто – Свищов, де визволителів радісно зустріло болгарське населення.

Так закінчилася одна з яскравих сторінок літопису Російсько-турецької війни 1877-78 р. Сам хід переправи російських військ через Дунай був певною реалізацією прогресивних на той час воєнно-педагогічних і тактичних принципів М. І. Драгомирова як воєнного теоретика. Досвід форсування Дунаю в 1877 р. став цінним внеском у розвиток не тільки російського військового мистецтва в галузі форсування великих річок. Цей внесок потім старанно вивчався західноєвропейськими арміями і довго вважався класичним.

За відзнаку у визволенні Свищова від турецьких військ М.І. Драгомирова було обрано почесним громадянином цього міста.

Після цієї вдалої операції 14-ту піхотну дивізію було відведено на відпочинок. Та вже, починаючи з 27 червня, дивізія бере участь у походах і бойових операціях. У серпні дивізія брала безпосередню участь у жорстоких бойових операціях по утриманню Шипкинського перевалу. Захист цього перевалу став легендарною сторінкою згуртованості воїнів російської армії і болгарських ополченців. Тут, 12 серпня 1877 р., її командира – М. І. Драгомирова було важко поранено і він змушений був залишити театр воєнних дій. 1 вересня 1877 р. за відзнаку при обороні Шипкинського перевалу йому було присвоєно звання генерал-лейтенанта.

У листопаді 1877 р. російська і румунська армії за допомогою болгарського ополчення оточили Плевну і змусили капітулювати 40-тисячне турецьке військо. Російсько-турецька війна закінчилася, як відомо, підписанням Сан-Стефанського перемир'я, а потім і мирним договором від 19 лютого 1878 р. За цим договором утворювалося Болгарське князівство, якому надавалося право мати своє військо, обирати свого князя. Крім того, Туреччина визнавала цілковиту незалежність Чорногорії, Сербії та Румунії.

1. Ростунов И. Руссо-турецкая война 1877-1878// Институт военной истории МО СССР. – Москва, 1977. – 262 с.
2. Кострева В. Не смолкнет эхо над Балканами (воспоминания, письма, публикации, статьи). – Москва-София, 1988. – 320 с.
3. Бескровный Л. Русское военное искусство XIX в. – Москва, 1974. – 360 с.
4. Айрапетов О. Внешняя политика Российской империи (1801-1914). – Москва, 2006. – 668 с.